

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДШ6 ЕТНОЛОГІЯ УКРАЇНИ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма «Історія»
(назва)

спеціальність 032 Історія та археологія
(код та найменування спеціальності)

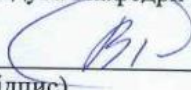
спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

факультет історичний
(назва факультету)

Робоча програма навчальної дисципліни «Етнологія України»
для студентів ОПП «Історія» I курсу ОС «Бакалавр»
спеціальності 032 Історія та археологія.

Розробник: Коробка Юлія Віталіївна, доцент кафедри історичних дисциплін, к.і.н.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історичних дисциплін

Завідувач кафедри історичних дисциплін

(підпис) (Романцов В.М.)
(прізвище та ініціали)

© Коробка Ю.В., 2020 рік
© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>03 – Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	ОПП <u>«Історія»</u> (назва)		
Модулів – 1	Спеціальність <u>032 «Історія та археологія»</u> (код та найменування спеціальності)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
ІНДЗ – реферат		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 6	Освітній рівень: <u>«Бакалавр»</u>	Лекції	
		20 год.	–
		Практичні, семінарські	
		10 год.	–
		Лабораторні	
		–	–
		Самостійна робота	
		59 год.	–
Індивідуальні заняття			
1 год.	–		
Вид контролю: залік			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

– для денної форми навчання – 33% (аудиторні заняття), 67% (СРС).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення курсу: розглянути проблеми етногенезу, етнотіміки та головні етапи формування українського етносу; визначити особливості формування та розвитку етнічної історії українського народу; ознайомити студентів із загальними етнологічними поняттями, специфічними термінами щодо походження та етнічної історії українського народу, його традиційної побутової культури, психології, мови, які яскраво засвідчують самобутність та окремішність українців.

Завдання курсу: вивчити теоретико-методологічні аспекти етнології та історію її розвитку в Україні; проаналізувати етногенез та визначити особливості етнічної історії українського народу; окреслити етнічну самобутність матеріальної культури українців; розглянути громадсько-сімейний побут, родинні обряди та звичаї; ознайомити зі святами народного календаря; охарактеризувати етнічний склад населення України (формування та розвиток народів і етнічних груп, виразні характеристики їх культурно-побутових традицій).

Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні

знати: що Українська етнологія є невід'ємною частиною циклу історичних дисциплін і вивчає походження й етнічну історію українського народу, формування специфічних особливостей традиційного побуту, матеріальної і духовної культури в окремих регіонах України. Засвоєння питань курсу дозволить розширити знання про багатство, розмаїття і гуманістичну наповненість його традиційної культури, глибше усвідомити те, що у винятково складних і несприятливих умовах свого історичного буття український народ упродовж віків зберігав самобутність і невичерпну творчу силу, був активним учасником і повноцінним суб'єктом розвитку загальнолюдської цивілізації;

вміти: логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися наочними приладами, додатковою літературою, використовувати основні етнологічні терміни та поняття, вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми етнологічної науки. Під час лекцій, практичних занять і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними джерелами і спеціальною та загальною літературою.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Етнологія України: загальна характеристика, джерела, історія етнологічної думки. Етногенез та етнотіміка українського етносу.
2. Етнологія традиційної (народної) культури. Українська етнічність у часі та просторі, етнічний склад населення та міжетнічні зв'язки.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Нормативна навчальна дисципліна «Етнологія України» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітнього рівня бакалавр спеціальності «Історія та археології. Історія».

Передумови для вивчення дисципліни. «Етнологія України» базується на вивченні таких дисциплін як «Історія первісного суспільства», «Давня історія Сходу», «Давня історія України», «Антропологія», «Соціологія», «Психологія», «Політологія».

Результати навчання.

Результатом вивчення дисципліни є набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, спрямованих на володіння знаннями та застосування вмінь, практичних навичок, професійних, світоглядних, морально-етичних якостей:

- Знання сучасної методології, концепцій і теоретичних підходів до здійснення етнологічних досліджень;
- Вільне оперування фактичним матеріалом з історії формування та розвитку на теренах України різних етнічних суспільностей від найдавніших часів до сучасності;
- Вміння розглядати та трактувати етнічний розвиток у взаємозв'язку з історичними та соціокультурними процесами;
- Вміння реконструювати історичне минуле й відповідну до визначеного періоду етнічну ситуацію в конкретних регіонах України;
- Вміння аналізувати причини появи та зникнення на історичних землях України народів, що мали певний вплив на формування українського етносу;
- Здатність порівнювати, відзначаючи спільні та відмінні риси, етногенетичних процесів у різних етнічних спільнотах;
- Уміння працювати з історико-етнографічними картами.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕТНОЛОГІЯ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ДЖЕРЕЛА, ІСТОРІЯ ЕТНОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ. ЕТНОГЕНЕЗ ТА ЕТНОНІМІКА УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ.

Тема 1. Вступ до курсу. Становлення етнології України як самостійної галузі знань

Походження науки етнології, її своєрідність. Методи етнології. Місце української етнографії в системі гуманітарних наук. Складові науки етнології. Зв'язок етнології з іншими науками. Джерела етнографії, її зв'язок із суміжними дисциплінами, метод дослідження. Понятійний апарат. Термінологія. Становлення та розвиток української етнології. Історія накопичення етнографічних знань до появи етнології. Дані літописних джерел. Українські літописи XV – середини XVII ст. Полемічна література. Твори І.Вишенського, З.Копистенського. Розвиток української етнології в II пол. XVII – XVIII ст. Поглиблення етнографічних знань. Козацько-старшинські літописи. Передумови становлення української етнології наприкінці XVIII ст. Розвиток просвітницького напрямку в українській етнографії: Г.Сковорода, І.Котляревський та ін. Українська етнологія в середині XIX ст. Діяльність українських вчених М.Максимовича, Й.Бодяньського, Я.Головацького та ін. в галузі етнографії. Систематизація матеріалу. Діяльність Південно-Західного відділу Географічного товариства (1873-1876) та комісії для опису губерній Київського учбового округу. Вклад в розвиток етнографічних знань П.Чубинського, М.Драгоманова, Хв.Вовка, В.Антоновича. Розвиток етнологічної науки в XX ст. Етнографічна комісія ВУАН, кабінет антропології та етнографії ім. Хв.Вовка та їх діяльність. Центр сучасних етнологічних досліджень – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. Сучасні проблеми етнологічної науки.

Тема 2. Етнос та етнічні процеси. Основні поняття етнології

Народ, етнос, нація. Класифікація етнічних процесів. Етнічне об'єднання та етнічний поділ: парціація і сепарація, міжетнічна консолідація; внутріетнічна консолідація; етнічна асиміляція (уподібнення); міжетнічна інтеграція; етногенетична міксація. Структура етнічних утворень. Вертикальна та горизонтальна структура етносу. Типи етнічних спільнот: рід, плем'я, народ, нація.

Тема 3. Етногенез та етнономіка українського етносу

Концепції та теорії етногенезу. Етногенез українців та їхніх сусідів з позицій сучасної етнології. Стаття у 1904 р. М. Грушевського «Звичайна схема русскої історії і справа раціонального укладу історії східного слов'янства». Спростування теорії давньоруської народності. Походження етнонімів «Русь» та «Україна». Формування етнічної території. Етнічні спільноти на території України. Концепції етногенезу українців. Етнолінгвістична та антропологічна характеристика. Менталітет українців. Формування української народності. Розвиток мови і культури. Антропологічні риси українців. Утворення національної етнічної території. Переростання української народності в націю. Сучасний стан нації: проблеми та суперечності.

Тема 4. Етнографічне районування України

Особливості формування історико-етнографічних регіонів України. Етнографічне районування. Українські етнографічні групи. Визначення «етнографічна група». Бойки, гуцули, лемки, поліщуки і литвини: версії походження назви, територія розселення, локальні особливості культури. Географічні межі Покуття, перші історичні згадки. Дослідники етнографії Покуття (О.Кольберг, Я.Головацький). Сучасний стан етнографічного вивчення Покуття. Етнокультурна специфіка Покуття. Територіальні межі Бойківщини. Сучасний стан етнографічного вивчення Бойківщини. Етнокультурна специфіка: одяг, житло, харчування, основні заняття бойків. Територіальні межі Гуцульщини. Етимологія назви «гуцул» та версії походження гуцулів. Перші дослідники етнографії Гуцульщини (С. Витвицький, В.Шухевич, А.Онищук, Р.Кайндль, С.Вінценз та інші). Праця С.Витвицького «Історичний нарис про гуцулів». Сучасний стан етнографічного вивчення Гуцульщини. Етнокультурна специфіка: особливості житлового будівництва («гражда»), традиційний одяг та харчування гуцулів. Географічні межі Опілля. Етимологія назви «Опілля». Перші дослідники етнографії Опілля (Є.Желехівський, Я.Головацький, І.Франко, А.Фішер). Сучасний стан етнографічного вивчення Опілля.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕТНОЛОГІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ (НАРОДНОЇ) КУЛЬТУРИ. УКРАЇНЬСЬКА ЕТНІЧНІСТЬ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРІ, ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ТА МІЖЕТНІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ.

Тема 5. Традиційні заняття населення

Землеробство. Скотарство. Знаряддя праці. Допоміжні заняття українців: мисливство, рибальство, бджільництво, гутництво, гончарство, бондарство, кушнірство, чинбарство, різьбярство, стельмахство, ткацтво, вишивка та гаптування.

Тема 6. Матеріальна культура українців

Особливості матеріальної культури. Типи поселення, народна архітектура, житло, господарські будівлі, громадські та виробничі споруди. Інтер'єр української хати, декоративно-художнє оздоблення. Магічна символіка традиційного народного вбрання. Загальні відомості про одяг. Регіональні риси традиційного повсякденного і святкового вбрання українців ХІХ — початку ХХ ст. Відродження традиційного українського одягу в обрядах, ритуалах та художній творчості українців. Семантика образів і знакова символіка в оздобленні національного одягу. Стрижка, зачіски, головні убори. Національна кухня. Хліб, коровай, святкова ритуальна страва. Обрядові дійства та ритуальний супровід бгання короваю. Оздоблення короваю.

Тема 7. Громада і родина. Громадський і сімейний побут

Громадське самоврядування. Звичаєве право. Збереження традицій звичаєвого права. Громадські стосунки у невиробничій сфері. Морально-етичні стосунки в громаді. Шлюб і шлюбні звичаї. Історичні типи і форми української родини. Структура і функції сім'ї. Родинні обряди та звичаї. Функції сільської громади й передачі традицій.

Тема 8. Населення України, чисельність і розселення

Типологічні ознаки українців. Динаміка чисельності населення України. Падіння природного приросту населення та його причини. Міждержавні міграції. Етнічна структура населення в II пол. XX ст. Зміни в чисельності та розселенні. Сучасні проблеми народонаселення України, шляхи їх подолання.

Тема 9. Загальні риси громадського побуту українців

Історичні відомості про громадський побут та звичаєвість. Громадський побут селян в дореволюційні часи. Сільська територіальна община-громада (купа, копа). Громадське самоуправління. Система народних правових звичаїв. Громадський суд. Організація та громадські функції сільської громади. Колективна взаємодопомога (толока, супряга, оранка). Колективні роботи магічно-охоронного призначення. Громадське дозвілля. Громадський етикет. Роль релігії. Народний календар українців. Зміни у громадському побуті в XX ст., поява нових загальнодержавних свят та сімейно-громадських обрядів. Відродження та збереження традиційної обрядовості.

Народні свята, звичаї і обряди: елементи дохристиянського світогляду. Цикли сезонних календарних обрядів: зимові, весняні, літньо-осінні, магічні обряди та пісні. Новорічні та різдвяні свята. Свята проводів зими (Масляна). Весняні свята та звичаї (Великдень). Свята літньо-осіннього циклу (Купала, "обжинки"). Парубочі і дівочі громади. "Вечорниці". Використання кращих традицій у сучасних громадських святах та обрядах.

5. Теми семінарських та практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Становлення етнології України як самостійної галузі знань	2
2.	Етнографічне районування України	2
3.	Традиційні заняття населення	2
4.	Матеріальна культура українців	2
5.	Населення України, чисельність і розселення	2
	Усього	10

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вступ до курсу. Становлення етнології України як самостійної галузі знань	6
2.	Етнос та етнічні процеси. Основні поняття етнології	6
3.	Етногенез та етноміка українського етносу	7
4.	Етнографічне районування України	6
5.	Традиційні заняття населення	6
6.	Матеріальна культура українців	6
7.	Громада і родина. Громадський і сімейний побут	8
8.	Населення України, чисельність і розселення	6
9.	Загальні риси громадського побуту українців	8
	Усього	59

7. Індивідуальні завдання

Теми рефератів (ІНДЗ):

1. Символічні образи українців.
2. Етнографічні групи українського народу.
3. Антропологічний склад України.
4. Шлюбні звичаї та весільна обрядовість українців.
5. Родинна обрядовість українців.
6. Поселення, садиба та житло українців.
7. Вбрання українських етнографічних груп.
8. Символіка українського народного костюму.
9. Календарні звичаї та обряди українців.
10. Народне харчування, їжа, кухонне начиння українського народу.

Перелік питань, що виносяться на залік з навчального курсу

1. Предмет і завдання української етнології.
2. Поняття етнографія, етнологія, народознавство, українознавство.
3. Становлення та розвиток української етнології.
4. Джерела та методи етнологічних досліджень.
5. Поняття «етнос», «етнічність».
6. Класифікація етнічних процесів.
7. Структура етнічних утворень.
8. Типи етнічних спільнот.

9. Поняття «народ», «нація».
10. Концепції та теорії етногенезу.
11. Етногенез українців та їхніх сусідів з позицій сучасної етнології.
12. Походження етнонімів «Русь» та «Україна».
13. Особливості формування історико-етнографічних регіонів України.
14. Етнографічне районування України.
15. Етнографічні групи українського народу.
16. Антропологічний склад України.
17. Календарні звичаї та обряди українців.
18. Вбрання українських етнографічних груп.
19. Родинна обрядовість українців.
20. Поселення, садиба та житло українців.

8. Методи навчання

- Лекційна форма навчання: словесні методи (пояснення, бесіда, лекція), наочні методи (ілюстрація, демонстрація), індуктивний, дедуктивний методи, бінарні методи (словесно-інформаційний, словесно-проблемний, словесно-дослідницький);
- Семінарська форма навчання: репродуктивні (відповідь, дискусія), проблемно-пошукові (евристичний), дослідницькі, інтерактивні методи.

9. Критерії оцінювання

Сума балів, накопичених здобувачем вищої освіти за виконання всіх видів поточних навчальних завдань (робіт) на практичних (семінарських) заняттях та на підсумковому модульному контролі, свідчить про ступінь оволодіння ним програмою навчальної дисципліни на конкретному етапі її вивчення.

Протягом семестру здобувач вищої освіти можуть набрати від 0 до 75 балів.

Мінімальний пороговий рівень (допуск до заліку) – 35 балів.

Максимальна кількість балів за залік 35 балів

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Кількість балів за доповідь, виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Критерії оцінювання знань з дисципліни на заліку

Кількість балів	Критерії оцінювання
25-21	отримують здобувачі вищої освіти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу
20-16	отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання.
15-11	отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми.
10-0	отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

10. Засоби оцінювання

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне).
- Перевірка практичних робіт.
- Тестове опитування та письмовий контроль.
- Реферат.
- Залік.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Залік	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	30	25
5	5	10	10	5	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Традиційні носії інформації, глобальні комп'ютерні мережі, засоби комунікації (e-mail, Інтернет, мультимедіа), сучасні технічні засоби.

13. Рекомендовані джерела інформації

Базова:

1. Етнографія – сайт про народну творчість і етнографію України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ethnography.org.ua/>
2. Українська етнографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ethnography.national.org.ua/>
3. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження [Електронний ресурс]. – Львів, 2008. – 288 с. – Режим доступу: <http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=52605>
4. Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.
5. Лозко Г. Українське народознавство [Електронний ресурс]. – К., 1995. – Режим доступу: <http://ethnography.national.org.ua/lozko/index.html>
6. Паньків М. Організація польових досліджень з етнографії (для студентів історичного факультету та краєзнавців): Методичний посібник / М. Паньків. – Івано-Франківськ, 2005. – 124 с.
7. Пономарьов А.П. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій [Електронний ресурс]. – К.: Либідь, 1996. – Режим доступу: <http://ethnography.national.org.ua/book1/index.html>

8. Пономарьов А.П. Українська етнографія: Курс лекцій [Електронний ресурс]. – К.: Либідь, 1994. – 320 с. – Режим доступу: <http://ethnography.national.org.ua/book2/index.html>
9. Савчук Б. Українська етнологія / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004. – 559 с.
10. Тиводар М. Етнологія: Навч. посібн. / М. Тиводар. – Львів: Світ, 2004. – 624 с.
11. Українська етнологія: Навч. посібник / За ред. В. Борисенко. – К.: Либідь, 2007. – 400 с.
12. Українська минувшина: Ілюстрований етногіричний довідник [Електронний ресурс] / За редакцією А. Пономарьова. – К., 1993. – Режим доступу: <http://ethnography.national.org.ua/mynuvshyna/index.html>
13. Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С. П. Павлюка. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – 568 с.

Додаткова:

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К.: Довіра: Генеза, 1996.
2. Одарченко П. Національне відродження України і розвиток фольклористики та етнографії в ХІХ та на початку ХХ ст. // Народна творчість та етнографія. – 1998. – № 4. – С. 44 – 49.
3. Петров В. Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії та фольклористці ХІХ – ХХ століття // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 4. – С. 70 – 74.
4. Програма, запитальники та методичні поради дослідникам народної культури України [Електронний ресурс] / Упор. Л. Орел, К. Міщенко. – К., 1995. – 232 с. – Режим доступу: http://etnos.ho.ua/books_narod.htm

Рекомендовані електронні ресурси

1. Етнографія сайт про народну творчість і етнографію України. URL: <http://ethnography.org.ua/>
2. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. URL: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=27
3. Спадщина предків. Культурно-історичний портал. URL: <http://spadok.org.ua/info/pro-nas>
4. Українська етнографія. URL: <http://ethnography.national.org.ua/>
5. Народна творчість та етнологія. Науковий журнал. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. URL: <http://nte.etnolog.org.ua/download.html>

